

O prezentare a noilor texte mithriace descoperite la Santa Prisca se adaugă celorlalte capitole ale cărții, care se încheie cu analiza momentului istoric în care cultele păgine sînt învinse de creștinism, interzise, iar templele distruse. Ultimul împărat roman adorator al lui Mithras este Iulian Apostatul, mort în 363. În 391 un edict împiedică celebrarea oricărui cult păgîn la Roma, doborînd astfel definitiv mithraismul.

Cartea lui Vermaseren are, deci, meritul de a repune în discuție puncte de vedere ce păreau depășite, aruncînd o nouă lumină asupra lor, și totodată de-a pune într-o nouă valoare vastul material de care dispunem.

Maria Alexandrescu-Vianu

R. FLACELIÈRE, *Histoire littéraire de la Grèce*, Les grandes études littéraires, Paris, Fayard, 1962, 476[-479] p. + hărți.

Cartea lui R. Flacelière, *Histoire littéraire de la Grèce*, vine să completeze printr-o imagine de ansamblu aspecte particulare ale civilizației grecești de care autorul se ocupase în publicații anterioare¹. Autorul își propune să scrie « o istorie greacă », ilustrată prin oamenii și operele cele mai de seamă ale Greciei antice de la primele mărturii literare (Homer), pînă la cel din urmă reprezentant al elenismului (Plotin)². De aici și modul de organizare a cărții, care urmărește desfășurarea evenimentelor în etape succesive (de ex.: așezarea aheenilor pe pămîntul Eladei, migrarea pe coastele Asiei Mici și războiul troian, epoca colonizării masive etc.). În cadrul acestor mari capitole, o tratare care se desfășoară după un plan bine stabilit permite o urmărire organizată și o orientare ușoară în referirile de la o perioadă la alta. Pentru fiecare secțiune autorul începe prin fixarea cadrului istoric, după care se ocupă de manifestările culturale unde un loc aparte îl ocupă pictura și sculptura, iar altul viața literară. După urmărirea valului de aheeni veniți pe pămîntul Eladei și contactele cu populațiile deja existente, contacte evidențiate prin înfățișarea artei minoice și miceniene, prezentarea poemelor homerice, monument literar unic pentru perioada respectivă, stă în centrul primului capitol. Ea este făcută din punctul de vedere al unui unitarian convins, care consideră că geniul unicului poet Homer a ordonat și compus ambele epopei după un plan bine chibzuit. Autorul face chiar precizări de datare: *Iliada* trece drept operă de maturitate, iar *Odissea* drept o scriere de bătrînețe. Analiza poemelor înseamnă o povestire amănunțită a cînturilor, care servește uneori drept bază pentru comentarea cîtorva realii³, pentru caracterizarea personajelor, pentru explicarea mijloacelor artistice.

În aceeași ordine și cu aceeași metodă se înfățișează perioada arhaică și cea de pregătire a democrației, cu trecerea prin faza tiraniei (nu se explică elementul de progres pe care l-a marcat această formă și de ce nu putea dura), dominate pe plan istoric de fenomenul colonizării, a cărui importanță și influență în toate domeniile sînt analizate pe scurt. În schimb, dezvoltarea artelor urmărită pe cîteva elemente: ceramică, construire de temple, sculptură, ocupă un loc mai întins decît era necesar în limitele propuse pentru capitolul respectiv. Aici poate că era bine să se insiste asupra febrilității cu care se construia și a atmosferei de emulație între diferitele

¹ *La vie quotidienne en Grèce au siècle de Périclès*, Hachette, 1959 (cf. D. M. Pippidi, StCl. IV, 1962, p. 401-402); *L'amour en Grèce*, Hachette, 1960; *Devins et oracles Grecs* (Presses Universitaires de France), *Que sais-je?*, 1961).

² Avant propos, p. 7-8.

³ Autorul consideră așezările aheene construite după tipul fortărețelor medievale ca urmare a unor relații sociale pe care le compară cu cele de tip feudal — Ahile, un soi de vasal al suzeranului Agamemnon — fără a preciza că această stare de subordonare era temporară, numai în perioada războiului.

cetăți și să se completeze descrierea prin ilustrații (observația se referă la toate capitolele privitoare la artă). Interesul literar cade asupra lui Hesiod, a poezilor lirici, urmăriți cronologic, nu grupați pe genuri, a începuturilor tragediei (Thespis) și prozei (Heraclit, Thales, Hecataios).

Secolul V (cap. 4—5), care marchează evenimente capitale în dezvoltarea Greciei, atît pe plan extern — victoria asupra barbarilor și rolul de prim ordin pe care îl cîștigă Atena pentru ca apoi să-l piardă în urma războiului peloponesiac — cît și intern — generalizare a democrației ca formă de guvernămînt, relativă stabilitate care permite dezvoltarea industriei, a comerțului, dezechilibrul și lipsă de resurse spre sfîrșitul perioadei, cu tot ce a însemnat această precipitare a evenimentelor pentru organismul politic al cetății — este prezentat prea scurt, sub forma înșiruirii unor date istorice. Aceasta duce la o tratare nu îndeajuns de fundamentată a literaturii sec. V care, variată ca genuri, slujită de mari talente care pun în circulație idei ce nu țin de limite de *πóλις*, adîncă în simțire și înălțătoare în expresie, capătă forma unor portrete literare, construite în mare măsură pe baza unor frumoase exemple reînviolate printr-un scris captivant. O expunere a celor două orientări dominante în sec. IV: oratoria (Demostene și Isocrate) și filozofia (Platon și Aristotel), sprijinită de citate numeroase (uneori abuziv: p. 344, 345 etc.), formează cuprinsul cap. VI, după care se trece la perioada elenistică și romană. Și aici o analiză mai adîncită a fenomenului istoric ar fi oferit autorului o legătură mai sensibilă cu cel literar și l-ar fi dus la stabilirea unor trăsături generale și la explicarea unor aspecte particulare care ar fi scos în lumină tradiția și inovația acestei perioade.

În ultimele pagini autorul vrea să caracterizeze prin cîteva trăsături « miracolul » grec, după care urmează un tablou cronologic sinoptic, care stabilește raporturi între datele mai importante urmărite în fiecare subcapitol.

R. Flacelière prin *Histoire littéraire de la Grèce* oferă cititorului o carte de informare vioaie și rapidă asupra literelor grecești urmărite prin cei mai importanți reprezentanți ai lor, la care s-ar putea aduce cîteva observații: punerea în concordanță a subiectului anunțat în introducere cu felul în care e tratat apoi în volum, restrîngerea prezentărilor biografice (uneori încărcate cu elemente anecdotice p. 136, 348, 349 ș.a.) la date esențiale care să servească înțelegerii autorilor, eliminarea redării amănunțite a conținutului îndeosebi pentru opere universale cunoscute (epopee, tragedie), adîncirea aspectului analitic și reducerea celui descriptiv.

M. Gușu

N. I. BARBU și colectivul catedrei de limbi clasice de la Institutul de limbi străine, Universitatea București: *Istoria literaturii latine*, Vol. I: *De la origini pînă la sfîrșitul Republicii*. București, Editura didactică, 1964, 515 p.

În cadrul revoluției noastre culturale, studiul antichității greco-latine, cu disciplinele-i verificate de veacuri, e pe cale de a-și cîștiga locul meritat. Editurile — cea pentru literatură, Editura științifică, Editura Academiei — s-au întrecut în munca de tipărire a unor scrieri literare și filozofice trecute de mult peste hotarele țărilor de origine și aparținînd acum patrimoniului cultural al lumii. Au văzut astfel lumina tiparului și s-au răspîndit în tiraje impresionante — unele pentru înția oară în limba noastră — volume monumentale, adevărate cărți de cîpătii, cum sînt: Appian, Herodot, Aristotel, tragicii, Plutarh, Diogenes Laertios, pe lingă Caesar, Suetonius, Tacit, Apuleius, Ovidiu, Aulus Gellius și Macrobiu, ca să amintim numai cîteva din marea lor număr.

Volumul de față vine să se adauge celor amintite, cuprinzînd un examen critic al producțiilor literaturii latine de la origini pînă la sfîrșitul Republicii. Materia e prezentată cronologic, imple-tind, în zugrăvirea epocilor succesive, evenimentul literar cu cel social-politic, care-l generează.